

Onderzoek zet je op scherp

Marco Snoek

Het doen van onderzoek is van grote invloed op de ontwikkeling van docenten. Dat blijkt uit een groot internationaal onderzoek. Maar wat zijn de effecten van onderzoek op Nederlandse docenten?

Bijna 90% van de leraren die betrokken waren bij het doen van onderzoek geeft aan dat dit grote invloed had op hun ontwikkeling als leraar. Dat komt naar voren in het Teaching and Learning International Survey, 2009, een onderzoek uitgevoerd onder 73.500 leraren in 23 landen. Het doel was inzicht te krijgen in opvattingen van leraren, de condities waaronder ze hun werk moeten doen, belonings- en waarderingssystemen en hoe ze hun professionele ontwikkeling vorm geven.

Nederlandse leraren zijn niet meegenomen in het onderzoek, omdat de Nederlandse respons te laag was. Daarmee blijft het de vraag of zij de mening van die 73.500 collega's in het buitenland delen. De buitenlanders zagen in het doen onderzoek zelfs als meest effectieve vorm van professionalisering.

Lerarenbeurs

Maar in Nederland is dit geen wijdverspreide vorm van professionalisering. Slechts weinig leraren hebben ervaring met onderzoek.

Dit is wel aan het veranderen. Binnen de lerarenopleidingen wordt aandacht besteed aan het doen van onderzoek; sinds enige tijd zijn er 22 academische opleidingsscholen in het basisonderwijs, waarin een deel van de leraren de ruimte krijgt om individueel of in teams onderzoek te doen; de invoering van de lerarenbeurs heeft geleid tot een forse stijging van het aantal leraren dat een masteropleiding volgt, en daar te maken krijgt met het doen van onderzoek. En tenslotte is het nu zelfs mogelijk om als leraar een subsidie voor een promotietraject aan te vragen.

Kernvragen

De term onderzoek schrikt echter veel leraren af. Het is theoretisch, ver van je bed, ingewikkeld, gepeuter op de millimeter enzovoorts. Vertrekpunt is een leraar die zichzelf vragen stelt: Welk effect heeft mijn lesgeven op het zelfbeeld van leerlingen? Hoe komt het dat leerlingen voor dit onderdeel altijd slecht scoren en hoe kan dat anders? Leren mijn leerlingen door het gebruik van digiborden nu beter? Zou ik door het verbeteren van mijn feedback leerlingen sterker betrekken bij hun eigen leerproces?

Leraren die nieuwsgierig zijn, willen nagaan wat het effect is van hun onderwijs en hoe ze dat kunnen verbeteren. Rond al die vragen kun je grote en meeslepende onderzoeken starten, maar je kunt het ook heel klein houden. Een paar kernvragen kunnen daarbij helpen:

- Wat is daar al over bekend? Is er onderzoek naar de invloed van feedback, zijn er collega's die digiborden op een bijzondere manier inzetten, waar vind ik theorie over zelfbeelden van leerlingen die ik zou kunnen gebruiken bij het bevragen van mijn leerlingen?
- Wat wil ik bereiken en hoe kan ik zien of ik dat ook daadwerkelijk bereik? Op basis van theorie, andere onderzoeken of ervaringen van anderen kun je een nieuwe aanpak of ontwerp uitproberen. Vraag daarbij is altijd aan de hand van welke indicatoren je kunt zien of je met een nieuwe aanpak of ontwerp het doel bereikt.
- Wat is het effect? Centraal in het doen van onderzoek is het verzamelen van data: Wat zijn de resultaten van leerlingen, wat vullen ze in op een vragenlijst, wat komt er uit observaties, interviews, ...?
- Wat betekent dit voor mij en mijn collega's? Aan de uitkomsten kun je conclusies verbinden over je aanpak, je handelen verder verbeteren, maar ook collega's inspireren.

Met dit soort onderzoek gaat het niet om het ontwikkelen van nieuwe kennis voor de wetenschap. Bij praktijkonderzoek staat het oplossen van praktische vraagstukken en het verbeteren van de praktijk in jouw school en jouw klas centraal. En als het anderen kan inspireren om er ook mee aan de slag te gaan, dan is dat mooi meegenomen.

Effecten

Onderzoek doen en je vragen stellen bij vanzelfsprekendheden kost tijd. Maar het levert ook veel op. Dat blijkt uit ervaringen van leraren in drie academische scholen in Amsterdam. Daar geven leraren aan dat zij zich goed kunnen vinden in de opvattingen van hun collega's in het buitenland; onderzoek heeft grote invloed op hun ontwikkeling als leraar:

- *Mijn attitude is veranderd, ik ben meer gefundeerd bezig. Ook in de les heb ik beter in de gaten welke variabelen er spelen, ik denk er meer over na en ben ook onderzoeksmatig naar mijn klas aan het kijken, bijvoorbeeld met de variabele onrust.*
- *Het zet je dagelijkse praktijk op scherp, je moet bereid zijn om jezelf op scherp te zetten of het wel werkt wat je doet.*
- *Wat ik heel erg leuk vind is dat je je op een afstandje begeeft. Als docent ben je met lessen bezig. Als onderzoeker ga je er iets buiten staan en dan kan je vragen stellen.*
- *Ik heb veel geleerd over het onderzoeksproces zelf. Vroeger zag ik iets in de les wat ik anders wilde en dan ging ik iets leuks verzinnen. Nu denk ik eerst na over de redenen erachter, waarom doe je het, op wat voor onderzoek is het gebaseerd. Doe je maar wat of ga je echt iets proberen te veranderen. Dat bewustzijn is iets heel nieuws*
- *Ik vind het een hele goede vorm om van binnenuit iets te laten ontstaan. Opgelegde dingen werken niet bij docenten is mijn ervaring. Dit is een mooie tussenvorm waarvan ik denk dat we daar de komende jaren wel mee verder kunnen*

Meer realisme

Die ontwikkeling heeft niet alleen betrekking op hun handelen in de klas en hun relatie met leerlingen, maar ook op hun houding ten aanzien van collega's en schoolleiding. Ze hebben een realistischer beeld en meer begrip gekregen voor collega-docenten, schoolleiding en zichzelf. Doordat ze meer kennis en overzicht over de hele school en de rol van het management hebben gekregen is er een brug geslagen in de "wij-zij" verhoudingen tussen de docenten en het management van de school. En dat leidt tot een andere houding van docenten ten aanzien van de schoolleiding. Leraren en schoolleiders gaan zich opstellen als gelijkwaardige gesprekspartner met een gezamenlijk doel, waarbij ieder vanuit de eigen taak en verantwoordelijkheid vorm geeft aan de ontwikkeling van de school. En zo leidt het doen van onderzoek tot het invullen van professionele ruimte.

Marco Snoek is lector Leren & Innoveren aan de Hogeschool van Amsterdam en docent in de NiME masters van CNA. Contact m.snoek@hva.nl.